

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Администрация муниципального района
«Бай-Тайгинский кожуун Республики Тыва»

МБОУ Кызыл-Дагская СОШ

РАССМОТРЕНО

методическим советом школы

Заместитель директора по НМР

 Салчак А.Б.

Протокол № 1

от «29» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора по УВР

 Суге-Маадыр Д.А.

Протокол № 1

от «29» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директором школы

 Кочаа С.С.

Приказ № 1/14

от «01» сентября 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета

«Родная (тувинская) литература»

для обучающихся 5-6 классов

с. Кызыл-Даг, 2023

Тайылбыр бижик.

Өөредилгениң регионалдыг болгаш этнокультурлуг онзагайларын чугулалап, сайзыралдыг ниитилелге амыдырап-чурттаар, Россияның хөй националдыг чоннары-биле акы-дуңмалышкы хамаарылгалыг, патриотчу болгаш эп-найыралчы туруштуг, ол ышкаш кожа-хелбээ чоннарның культуразын билир хамаатыны кижизидер болгаш сайзырадыр сорулга салдырган, эртемни дес-дараалаштыр өөредир принциптерже кичээнгейни углаан.

Кижилерге ынак болурунга, тыва чоннуң культуразын суртаалдаарынга, янзы-бүрү чоннарның дылын, ёзу-чаңчылын хүндүлээринге, найыралдыг харылзаа тудуп чурттаарын хевирлээринге, делегейге тайбыңны чарлап делгередиринге, өзүп орап салгалды кижизидеринге тыва литератураның салдары улуг. Ол Бүгү-российжи үне кылдыр санаттынып турар.

Өөредилгениң аңгы-аңгы чадаларынга, уругларның назы-харынга, сонuurгалдарынга дүүштүр чечен чогаал – уран чүүлдүң хевири дээрзин шингээдирин Програмада киирген. Уран чүүлдүң бүгү хевирлери-биле бир дөмей чогаалдың өзээн автор – чечен чогаал (сөзүглел) – номчукчу деп билиишкиннер тургузуп турар.

Тыва чогаал эртеми уругларны чаагай үзел-бодалдарлыг болурун, эстетиктиг көрүжүн хевирлээр, ном-дептерге сонuurгалдыг, бойдуска, кижиге, дириг амытаннарга ынак, ужур-чурумга кижизидер. Чүвени хөй талалыг шингээдир, делгем билиглиг, аас болгаш бижимел чугаазы сайзыраңгай болурун хевирлээр.

Тыва чогаалды төөгү болгаш ёзу-чаңчылдарга даянып өөредирин програмада үндезин кылдыр алган. Тыва чоннуң улусчу кижизидилгезин, ёзу-чаңчылдарын, чаңчылчаан ажил-ижин, делегейже көрүүшкүнүн илереткен чогаалдарны уругларга таныштыарын болгаш сайгарып өөренирин кичээнгейге алган. Амыдыралдың бүгү байдалдарында амыдырап-чурттаарынга уругларны белеткээрин чугулага ап турар.

Тыва чогаал эртемниниң ужур-уткалыг кезээнде аас чогаалының жанрларын, тыва чогаалчыларның кижизидилгеге салдарлыг чогаалдарын, ол ышкаш Россия болгаш делегей чоннарының, Тываның орус дылдыг чогаалчыларының тыва дылче очулдурган чогаалдары кирип турар.

Эрте-бурунгу шүлүк тургузуглуг «хам алгыштары» деп билигни програмада бир дугаар киирген. Алгыш-йөрээлдерде, хам алгыштарында национал-төөгүлүг болуушкуннар, үндезин ёзу-чаңчылдар кирген дээрзин уруглар өөренир.

Россияда хөй аймак чоннуң төөгү-культурлуг амыдыралын, чараш мөзү-шынарын болгаш чаңчылдарын көргүскен аас чогаалының хевирлерин, чечен чогаалын шингээдири

улуг кижизидикчи болгаш өөредиглиг салдарлыг.

Тыва литератураны жанр, аймак болгаш проблема-тематиктиг принциптерге даянып өөредир болгаш мөөңнөп шингээдир.

Тыва чогаал эртемин өөредириниң ужур-уткалыг кезээ.

Улустуң аас чогаалы: үлегер домактар, чечен сөстөр, улустуң ырылары, кожамыктар, тывызыктар, тоолчургу чугаалар, төөгү чугаалар, йөрээлдер, хам алгыштары, тоолдар, маадырлыг тоолдар (эпос);

тыва чогаал: проза, поэзия, драматургия;

Россия чоннарының чогаалы, делегей чоннарының чогаалдары;

литература теориязы (шингээдир ужурлуг ниити билиглер).

Тыва чогаал эртемин өөредири дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган: уругларның номчулгага сонуургалын бедидер, номчулга болгаш чугаа культуразынга өөредир чоннуң аас чогаалының чараш мөзү-шынарынга хамааржыр үнелерни билир кижилер болуп хевирлеттинеринге чаңчыктыраы;

номчаан чүүлүнүң утказын билип, тайылбырлап, сайгарып, шын үнелеп турары, аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадыр ажылдарны күүседир;

амыдыралды чечен чогаалда көргүскенин сеткил-сагыжы-биле хүлээп, медеделдии-биле угаап, ханы сайгарып, болуушкуннарга хамаарыштыр бодунуң бодалын бадыткап, өскелерниң туружун билип, чечен чогаалда амьдыралды көргүскен онзагай арга, чонунуң чаңчылчаан ажыл-хожулун, чуртталгазын көргүскен үнө дээрзин билиндирери;

бодунуң болгаш өске чоннарның үндезин ёзу-чаңчылдарынга, чечен чогаалынга хүндүткелдиг, кижиге ынак, хамааты болгаш патриотчу бот-медерели бедик кижиниң ниити сайзыраарынга чогаалдың ужур-дузазын суртаалдап, бот-тускайлаң номчуттунарынга сонуургалдыг болурун кижизидер.

Тыва чогаалды шингээдиринге сүмелеп турар шактар саны - 137 шак: 5 класска - 69 шак (неделяда 2 шак), 6 класска - 68 шак (неделяда 2 шак).

5-ки класска өөредилгениң ужур-утказы.

Ном дугайында сөс.

Тыва шүлүкчүлерниң чогаалдары.

С.А. Сарыг-оол. Шүлүк «Ном».

Ю.Ш. Кюнзегеш. Шүлүк «Сиген шөлүнде».

Тыва чогаалчыларның прозазы.

С.А. Сарыг-оол. «Эдер амытаннар» («Аңгыр-оолдуң тоожузу» деп чогаалдан үзүндү).

Эгээртинмес эртине байлак – аас чогаалы.

Улустуң аас чогаалы.

Тоолдар.

Аас чогаалының биче хевирлери.

Үлегер домактар болгаш чечен сөстөр. Тывызыктар.

Хуулгаазын тоолдар. «Тос оолдуг Доктагана кадай».

Анаа тоолдар. «Балыкчы Багай-оол», «Чаңгыс ой аъттыг үш алышкы».

Дириг амытаннар дугайында тоолдар. «Чеди иелиг Чес-Мыйыс», «Кускун биле Үгү».

Россия чоннарының чогаалы. Делегей литературазы.

Леонардо да Винчи. Притчалар «Итпиктер болгаш оларның оолдары», «Пеликан (очул.Б.О. Казырыкпай).

Бурят улустуң аас чогаалы.

Триада – айтырыг хевиринде киирген тускай кыска тывызык.

Аас чогаалындан ужукталгаш...

Тыва чогаалчыларның прозазы.

К-Э.К. Кудажы. «Кым эң ажыктыгыл?».

М.С. Эргеп. «Чартык арбай», «Хек чүге ыраажы болганыл?».

С.С. Сүрүң-оол. «Карактар дугайында маргылдаа».

Ч.М. Чүлдүм. «Тарааның тывылганы».

О.О. Сувакпит. Басня «Арзылаң биле Пар».

С. С. Серен. Басня «Ном биле Портфель».

Россия чоннарының чогаалдары. Делегей литературазы.

И.А. Крылов. Басня «Каарган болгаш Дилги» (очул. С.А. Сарыг-оолдуу).

Л.Х. Иргит. Басня «Теве».

Шоодуглуг чогаалдар.

Чаштар делегейи.

Тыва чогаалчыларның прозазы.

Л.Б. Чадамба. Тоожу «Аян-чорук» (шилиттинген эгелер).

М.К. Өлчей-оол. Чечен чугаа «Хөөрээрнин чугаалары».

О.К. Саган-оол. Чечен чугаа «Эжишкилер» (шилиттинген эгелер).

О.О. Сувакпит. Чечен чугаа «Аът чарыжы».

М.С. Эргеп. Тоожу «Өдүгенде чайлаг» (шилиттинген эгелер).

Ш.М. Суван. Тоожу «Кара-Баштыг» (шилиттинген үзүндү).

Тыва шүлүкчүлөргө чогаалдары.

Р.Д. Лудуп. Шүлүк «Таваар, маажым бадып келгеш...»

Хуулгаазыннар делегейи.

Тыва чогаалчыларның прозазы.

Ш.М. Суван. Тоожу «Хүн-Херелден аалчылар» (шилиттинген эгелер).

Н.Ш. Куулар. Тоожу «Танаа-Херелдин чуртунда» (шилиттинген эгелер).

Э.Л. Донгак. Уругларга тоол «Буянның амытаннар».

Ыдыктар.

Тыва шүлүкчүлөргө чогаалдары.

С.Б. Пюрбю Шүлүк «Ынак Тывам».

О.О. Сувакпит. Шүлүк «Россияга алдар».

А. Үержаа (А.Ү. Күжүгет). Шүлүк «Ие дылым».

Тиилелгениң сылдыстары.

Тыва шүлүкчүлөргө чогаалдары.

С.А. Сарыг-оол. Шүлүк «Маадыр Чүргүй-оол».

Россия чоннарының чогаалдары. Делегей литературы.

Муса Джалиль. Шүлүк «Укчугаштар» (очул. М.А. Күжүгет).

Дириг амытаннар делегейи.

Тыва шүлүкчүлөргө чогаалдары.

Ю.Ш. Кюнзегеш. Шүлүк «Эзимнерниң ыры».

Тыва чогаалчыларның прозазы.

С.С. Сүрүң-оол. Чечен чугаа «Ус-кушкаш».

М.А. Кужугет. Чечен чугаа «Азыранчып чорааш...» (шилиттинген эгелер).

Россия чоннарының чогаалдары. Делегей литературы.

В.М. Санги. Чечен чугаа «Баштайгы олча» (очул. Д.С. Куулар).

Литература теориясы.

Хуулгаазын тоолдар. Анаа тоолдар. Дириг амытаннар дугайында тоолдар.

Авторлуг тоолдар.

Басня. Деңнелге. Эпитет. Диригжидилге. Пейзаж.

6-гы класска өөредилгениң ужур-утказы.

Аас чогаалы – чоннун эртинеги.

Мифтер болгаш тоолчургу чугаалар.

Чечен чогаал уран чүүлдүн бир хевири.

Мифтер болгаш тоолчургу чугаалар: «Ай, хүн», «Чеди-Хаан сылдыс», «Үгер канчап дээрже үне бергенил?», «Кижин канчап эң-не күштүг амытан болганыл?».

«Күскениң чылга киргени», «Үттүг- Хая дугайында тоолчургу чугаа», «Хайыракан, «Теве-Адар».

Төөгү чугаалар.

«Амыр-Санаа дугайында төөгү чугаа», «Кыры сөөгү», «Хөөмейлээр Бүдүкпен».

«Тоолчургу болгаш төөгү чугаалар дугайында».

Улустуң ырлары.

Тыва улустуң ырлары. Ыры, кожамык. «Кадарчы», «Ала караан дешкен болза», «Межегей», «Самагалдай», «Хандагайты», «Очалаңдан кедилерин», «Тооруктук долгай Тандым», «Өдүгөн- Тайга», «Чашпы-Хемим», «Алды баштыг Кара-Дагны», «Дөге-Баары».

Кожан ырлар.

Алгыш-йөрээлдер.

Хамнар алгыштары.

Танды алгааны.

Чаш уруг йөрээри.

Шагаа йөрээли.

Авторлук тоолдар.

С.А. Сарыг-оол. Тоол «Агар-Сандан ыяш».

Россия чоннарының чогаалдары. Делегей литературазы.

Гримм алышкылар. Тоол «Ак чылан» (очул. А.К. Калзан).

Тываның орус дылдыг чогаалчыларының шүлүктери.

С.В. Козлова. Шүлүк «Аъттыг-шеригжи кыс».

Ойнай-сылдай сойгалажыр.

Тыва чогаалчыларның проказы.

К-Э.К. Кудажы. Басня «Маргылдаа».

С.С. Сүрүң-оол. Басня «Аът биле Оор».

Россия чоннарының чогаалдары. Делегей литературазы.

И.А. Крылов. Басня «Шиижек биле Көгө-буга» (очул. С.С. Сүрүң-оол).

Элээдилер делегейи.

С.К. Тока «Араттың сөзү» (тоожудан үзүндү): «Мерген», «Тас-Баштыг», «Шаагай».

С.А. Сарыг-оол. Чечен чугаа «Ол-ла Маскажык».

О.О. Сувакпит. Чечен чугаа «Буянның сергези».

М.М. Дуюнгар. Чечен чугаа «Хлеб».

Ш.М. Суваң. Тоожу «Кижиги-бүрүс».

Россия чоннарының чогаалдары. Делегей литературазы.

А.В. Неверов. Тоожу «Аьштыг-чемниг Ташкент хоорай» (шилиттинген эгелер)
(очул. А.К. Делгер-оол).

Кижиг болгаш бойдус.

Тыва чогаалчыларның прозазы.

Х.М. Ойдан-оол. Тоожу «Эзир» (шилиттинген эгелер).

Ш.М. Суваң. Чечен чугаа «Азыранды».

Төрөөн чуртум делгемнери.

Тыва шүлүкчүлөргүн чогаалдары.

С.А. Сарыг-оол. Шүлүк «Күс».

М.Б. Доржу. Шүлүк «Экии, Тывам!».

А.А. Даржай. Шүлүк «Өггө йөрөөл».

С.Б. Молдурга. Шүлүк «Амытаннар чылы».

Россия чоннарының чогаалдары. Делегей литературазы.

У.О. Оралбаев. Шүлүк «Тыва черге мөгейиг» (очул. Н.Ш. Куулар).

Көжөгө-даа ажыттынды.

Тыва драматургия.

В.Ш. Көк-оол. Шии «Чаргы».

Е.Т. Танова. Шии «Илбилиг согун».

Литература теориязы.

Мифтер болгаш тоолчургу чугаалар. Төөгү чугаалар. Улустун ырлары. Кожаннар.
Йөрөөлдер. Чалбарыглар. Гипербола болгаш литота. Басня. Литературлуг маадыр. Проза
болгаш лирика. Пафос.

Тыва чогаал эртемниң программазын ортумак ниити өөрөдилгеге шингээткениниң түннелдери.

Ортумак ниити өөрөдилге деңнелинге өөреникчилерниң тыва чогаал эртемниң
программазын шингээткен соонда, дараазында **бот-тускайлаң түннелдер** хевирлеттинер:

1) хамааты кижизидилге:

хамааты кижиниң хүлээлгелерин күүседиринге болгаш эргелерин боттандыраарыга
белени, хоойлу ёзугаар хостуг алдынарыга болгаш өске хамаатыларның эрге-ажыынга
хүндүткелдиг болуру, өг-бүлө херээниң, өөрөдилге организациязының, тус чер
каттыжылгазының, төрөөн чериниң, чуртунун ажил-херээнге идепкейлиг болуру,
амыдыралда болуушкуннарны чечен чогаалда чырыттынганы-биле деңнээри;

херекчок кыдыкы көрүштерге (экстремизм), кижиниң эрге-ажыынга, дең
эргелиинге хамаарыштыр кызагдаарыга сундулуг чоруктан ойталаар, аңгы-аңгы социал

институттарның кижиниң чуртталгазынга салдарын билип турар, хамаатының эрге-ажыы, хостуг чоруу болгаш хүлээлгелериниң дугайында билир, хөй янзы аймак-чоннуг (поликультурлуг) болгаш чүдүлге-сүзүглели аңгы ниитилелге бодунуң кол эргелерин, хостуг чоруун база янзы-бүрү чоннар аразынга бодун алдынарының чижээн, дүрүмүн төрөөн тыва чогаалдың чижектеринге даянып сайгарары; чогаалдарда чижектерге даянып алгаш, школаның бот-билчииникиниң, бот-деткижииникиниң чаагай үзел-бодалдыг ажылдарның янзы-бүрү хевирлеринге идепкейлиг киржиң, бот-башкарып ажылдаарынга белени;

2) патриотчу кижизидилге:

чүдүлге-сүзүглели аңгы-аңгы, хөй янзы аймак чоннуг россияжи ниитилелдин кежигүнү мен деп медресеп билип турар, тыва дылы болгаш чогаал, төөгү, бодунуң төрөөн чери ыдыктыг деп билир, Россия Федерациязының төөгүзүңге, культуразынга сонургалдыг, орус болгаш делегей литературазын тыва чогаалдар-биле чоокшулаштыр өөренирин медресеп билири;

бодунуң улуг чурту – Россияның эртем сайзыралында, уран чүүлүндө, спортта, технологияларында база чоннуң дайынчы болгаш күш-ажылчы хедиишкinnerин үнелиг чүүлдер кылдыр санап чорууру;

Россияның ыдыктыг чүүлдеринге – символдарга, күрүңе байырлалдарыңга, төөгү болгаш бойдус өңчүзүңге база төрөөн черинде чурттап чоруур янзы-бүрү аймак чоннуң ёзу-чаңчылдарыңга хүндүткелдиг болуру, тыва чогаалда оларның илереп келгенин эскерип билири.

3) сагыш-сеткил, мөзү-шынар кижизидилгези:

утка-шынары үнелиг чүүлдерге, оларга хамаарышкан дүрүмнерге даянып база амыдыралдың байдалдарыңга дүүштүр чогаал маадырларының аажы-чаңыңга болгаш ажил-херээнге үнелелди бээри, кижизидилге ажылының уг-шиин чөп илередип билири;

мөзү-шынар болгаш эрге-хоойлу дүрүмнеринге дүүштүр бодунуң хөделиишкinnerиниң уржук-салдарларын медресеп билири, бодунуң болгаш өске улустуң аажы-чаңыңга, ажил-херээнге үнелел бээри;

ниитилелге удур хөделиишкinnerни хүлээвези, бот-хуунуң болгаш ниитилелге кижиниң хостуг чоруун база харысалгалыг болурун билири;

4) эстетиктиг кижизидилге:

уран чүүлдүң хевирлерин, бодунуң болгаш өске чоннарның ёзу-чаңчылдарын, чогаадылгазын шиңгээдири, уран чүүлдүң хевирлериниң, ооң иштинде өөренип турары чечен чогаалдың кижиге сеткил-сагыш хайныышкынныг салдарлыын билири;

чечен чогаалды болгаш аңгы-аңгы культуралар аразында холбааны, бот-

билчииншкин аргазы деп медресеп билири;

аңгы-аңгы аймак-сөөк чоннуң ёзу-чаңчылдарын, улусчу чогаадылгазын, төрөөн чуртунуң болгаш делегей уран чүүлүнүң үнезин билири;

уран чүүлдүн янзы-бүрү хевирлеринге бодунуң хамаарылгалыын бот-тускайлаң илередип билири;

5) мага-бот болгаш сеткил-сагыш талазы-биле кадык, амыр-тайбың болурун хевирлээри, күш-дамыр кижизидилгези:

бодунуң амыдыралчы база номчукчу дуржулгазынга даянып, кадыкшылынга хумагалыг, кандыг-даа байдалда сеткил-сагыш талазы-биле шыдамык, бодун холга тудуп, мага-бот болгаш угаан кадык-чаагай чурттаарын медресеп билири, кадык амыдыраарының үнезиниң уг-шиин билири, харысалгалыг чоруурун (шын чемненири, арыг-силиг болурунун дүрүмнерин сагыыры, өөредилгениң болгаш дыштанырының чурумун) дең тудуп билири;

багай аажы-чаңның (эзиртир суксун ижери, таакпылаары болгаш наркотик ажыглаары) болгаш оон-даа өске хоралыг чүүлдерниң кижиниң угаан-медреселинге багай уржуктарын, оон аңгыда янзы-бүрү медээлерниң хоралыын, ооң иштинде интернетке хандыкшыырының хоразын билири, айыыл чок чоруктуң дүрүмнерин сагыырын медресеп билири;

ниитилелге медээ-харылзаа болгаш бойдус айыыл-халавының үезинде тургустунуп келир болуушкуннар дугайын билири, айыыл-халап үезинде бодун холга тудуп, камгаланып шыдаар арга-дуржулгалыы, бодун болгаш өскелерни буруудатпайн, канчаар хөделириниң сорулгаларын тургузуп билири;

чечен чогаалда чижектерни сактып, херек кырында тургустуна берип болгу дег нарын болуушкуннардан канчаар амыр-тайбың үнүп болурун, ол ышкаш сагыш-сеткил байдалын холга тудуп, өскелерниң сагыш-сеткилин билип, кым-даа частырыг кылып болурун амыдыралдан болгаш литературлуг маадырларның үлегеринден эскерип, медресеп билири;

6) күш-ажыл кижизидилгези:

өг-бүлезинге, школазынга база хоорай, республика деңнелинге технологтуг болгаш социал угланышкынның сорулгаларны шиитпирлежиринге идепкейлиг болуру, боттандыраарыга саналын кирип, ажылды планнап, күүседиринге харысалгалыы;

чогаалдардан билип алганы янзы-бүрү мергежилдерге сонuurгалы, ажылдаар мергежилин шын шилип билири;

амыдырап-чурттаарынга өөредилгениң ужур-дузазын, ооң ажыктыын медреселдии-

биле билип турары;

шингээдир мергежилинге өөренип, дүрген чаңчыгары;

тыва улустуң аас чогаалын болгаш чогаалдарын өөренип тура, күш-ажылга хүндүткелдиг болуру, ооң түңнелдери кандыг болурунга сонуургалды, бодунуң күзелдеринге дүүштүр келир үеде мергежилин баш бурунгаар шилип, амыдыралчы планнар тургузуп чурттаары чугула дээрзин билип турары;

7) экологтут кижизидилге:

экология айтырыгларын шиитпирлээринге бодунуң билиин үнелеп, кандыг салдарлыын билири, билиин түңнөп болгаш үнелеп билири;

бойдус камгалаар ёзу-чаңчылдарга хамаарышкан билииниң деңнелин бедидери, тодаргайлаары, чидиг айтырыгларны илередип, оларны шиитпирлээриниң оруктарын билири;

бойдус камгалалын чырыткан чечен чогаалды өөренип тура, долгандыр хүрээлелге хоралыг уржуктарны билири, бойдус камгалалынга хамаарышкан дүрүмнерни сагыырын медресеп билири;

технологтут сайзырал бедик ниитилелге бойдушту шинчилээр, шингээдир, камгалаар айтырыгларны шиитпирлежиринге идепкейлиг болуру;

8) эртем үндезинниг угаап шингээдишкинни билири:

өөренген болгаш боду номчаан чогаалдарынга даянып, ниитилелдиң амгы сайзыралында кижиниң, бойдуштуң ниитилел хүрээлели-биле сырый харылзаалыын тодарадып билири;

төрөөн дылды, номчулганы болгаш ёзу-чаңчылдарны шингээдири долгандыр делегейни шингээдириниң кол аргазы дээрзин билири;

чогаал эртеминиң онзагайын чугулалап, шинчилел ажылын күүседир аргаларны өөренип алыры, хайгааралга, дуржулгага даянып, шинчилел ажылын бот-тускайлаң болгаш коллективтиг эки түңнелдиг күүседирин билири;

9) ниитилелде, бойдушта өскерлип турар болушкуннарга уругларның алдынып билири:

хөй-ниити черинге, ниитилелге, бөлүктерге, каттыжылгаларга, өг-бүлөгө шын алдынары, чечен чогаал болгаш маадырларның чижээнге даянып, дүрүмнерни сагыыры, хүлээлгени күүседири, хөй янзы ёзу-чаңчылдарлыг чоннар-биле демниг амыдыраарын билири;

кандыг-даа байдалдарда кижилер-биле бодунуң билиин болгаш дуржулгазын үлежип, кады демнежип, шиитпир үндүржүп ажылдаарын билири, бодунуң ыяк билир чүүлүн херек кырында боттандырып шыдаары, өскелерден өөренип, билиин бедидеринге

база өскөлөргө арга-дуржулгазын кады ажылдажылгага кириштирерин билири;

чогаалда окур-хевирлерни илередири, оларның аразында харылзаалыын сайгарар литературлуг аргаларны билири, бодунуң билбес турганы билиглерин, ыяк билирин болгаш четпезин медресе, бурунгаар сайзыраар планын тодарадып билири, болуушкуннарның дугайында даап боданыры;

кол билиг, терминнер болгаш концепцияда билиишкуннерге дүүштүр бот-тускайлаң ажылдап билири;

ниитилел, бойдус, болгаш чурттуң экономиказының дугайында айтырыгларның сырый харылзаалыын сайгарып билири;

долгандыр хүрээлелге хамаарышкан чөрүлдээлиг айтырыгларны шийтпирлээринге бодунуң туружун, кылдыныгларын, сорулгаларын база когаралдардан чайлаарын шын угаап билири;

амыдыралчы болгаш номчукчу арга-дуржулгазынга даянып, сагыш-сеткилдин дүвүрээзинниг байдалын эскерип, таарымчалыг азы таарымча чок байдалдар туруп болурун баш удур билип турары.

Ортумак ниити өөредилгеде тыва чогаалды шингээткен түңнелинде **өөредилгениң угаап шингээдири, харылзаажылга чорудар, башкарылгалыг бүгү талалыг кылдыныгларын чорудуп база демнежиң ажылдаарын билири** өөреникчилерге хевирлеттинер.

Өөредилгени угаап шингээдириниң бүгү талалыг кылдыныгларының кезээнде кирип турар дараазында *логиктиг хөдөлүшкуннер* өөреникчилерге хевирлеттинер:

объектилерниң (уран-чечен болгаш өөредилге сөзүглелдери, чогаал маадырлары болгаш оон-даа өске чүүлдер) болгаш болуушкуннарның (чечен чогаалда угланыышкуннар, төөгү-литературлуг хөгжүлдө чадалар) боттук демдектерин илередип болгаш сайгарып билири;

литературлуг сайгарылганы чорудуп билири, билигни түңнээр, деңнээр, сайгарылга кылыр үндөзүннөрин болгаш негелделерин тодарадып билири;

сорулгага дүүштүр сайгарып турары чогаал сөзүглелинде барымдааларның болгаш хайгааралдарның үндөзинин, чөрүшкүн деңнээри, түңнелдер тодарадыр негелделерин илередип билири;

салдынган сорулганы күүседиринге медээлер болгаш барымдааларның эвээш бооп турарын илередири;

литературлуг угланыышкуннар, оларның хөгжүлдөзи, чогаалда болуушкуннарның чылдагаан болгаш түңнелин илередири, дедукциялыг болгаш индукциялыг угаалгаларга база оларның аразында харылзаалыын даап бодаан угаалгага даянып, түңнел үндүрери;

янзы-бүрү сөзүглелдер-биле ажылдаарының өөредиглиг сорулгаларын бот-тускайлаң шилип (айтырыгны шиитпирлээрининг каш янзы аргаларын деңнээри, бодунун шиитпирлеп үндүргени каш янзы негелделерининг иштинден тааржырын шилип алыры) билири.

Өөредилгениң угаап шингээдирининг бүгү талалыг кылдыныгларының кезээнде кирип турар *шинчилел ажылы-чорудулгазын күүседип билири* өөреникчилерге дараазында ниити билиглерни хевирлээр:

сайгарар айтырыгларны литературлуг билиглер шинчилээрининг үндезини кылдыр ажыглаары;

шинчилел ажылының эки түңнелдиг болурун, херек кырында бар барымдааларның болгаш шинчилээр ажылдарның харылзаалыын бот-тускайлаң тодарадып билири;

алыс шынга дүгжүп турар бодунун болгаш өскелернинг бодалын, туружун, санал-оналын барымдаалыг, эртем даап бодаашкынныг тургузуп билири;

чогаалда болуушкуннарның, чөрүлдээлернинг аразында чылдагаан-түңнел харылзаалыын болгаш хамаарылгалыын тургузуп алганы план ёзугаар шинчилээри;

шинчилелден (эксперимент) үнген медээниң херек кырында ажыглаттынып болурун болгаш үндезинниг шынныын үнелеп билири;

кылдынган хайгааралдардан, шинчилел ажылды кылып дуржулгалыындан түңнелди болгаш ниити түңнээшкинни бот-тускайлаң илередип билир; алган түңнелдерни бадыткалдарлыг үнелээр аргаларны ажыглап билири;

чогаалдан үзүндүлерде, болуушкуннарда чоокшулашкак азы дөмей болуушкуннарны, оларның уржуктарын баш бурунгаар даап чугаалаар, ол ышкаш тургустунуп келген байдалдарда санал-оналын таныштырар, болуушкунну тайылбырлаар.

Өөредилгениң угаап шингээдирининг бүгү талалыг кылдыныглар кезээнде кирип турар *медээ-биле ажылдаары* өөреникчилерге дараазында ниити билиглерни хевирлээр:

бот-тускайлаң дилеп, шүүштүрүп, чаңгыс аайлап, сайгарып болгаш бар медээни өөредилгеге ажыглаары-биле шилип билири, ук медээлерни таныштырып, өскерттип билири;

өөредилгениң сорулгазынга дүүштүр шинчилел ажылдарын азы өске-даа медээни таныштырарда, иллюстрациялар, схемалар, диаграммалар, оон-даа өске графиктиг чуруктарны таныштырар таарымчалыг арганы бот-тускайлаң шилип, шинчилээр ужурлуг ажылдарга шын ажыглап билири;

чечен чогаал база өске-даа медээ дугайын таныштырар аргаларның үлегерлерин

шилиир болгаш янзы-бүрү медээлерни сайгарып, тайылбырлап билири;

янзы-бүрү медээлерден алдынган үндезиннерде дөмей барымдааларны (ол-ла бодалды, тайылбырны бадыткап азы буруу шаап турары) тывар;

чогаал сайгарарынга башкының саналдааны азы бодунуң тургусканы негелделерни күүседиринге янзы-бүрү медээлерге даяныры идегелдиг дээрзин үнелээри;

янзы-бүрү медээлер-биле билдилиг ажылдап шыдаар арга-шинээ (номнар, өөредилге номнары, справочниктер, энциклопедиялар, каталогтар, словарьлар, CD-Rom, Интернет).

Өөредилгениң харылзаа чорудар бүгү талалыг кылдыныгларының кезээнде кирип турар *харылзажып ажылдап билири* уругларга хевирлеттинер:

бодунуң бодалын, туружун өске кижилерге билдингир илередип шыдаар, сеткил-сагыш хайныышкынынныг чугаа үезинде туружун таарыштыр илередип, сорулгазынга дүүштүр аас болгаш бижимел ажылдарны күүседир;

аас чугаага харылзажыр аргаларны болгаш социал им-демдектерниң утказын билир, чөрүлдээлиг байдалдарның үндезинин чечен чогаалдар-биле деңнеп, тодарадып шыдаар, маргылдаалыг байдалдарны чавырап дугуржулгалыг;

өскелерниң сагыш-сеткилин билири, чугаалажып турар кижизинге хүндүлелдиг, чөпшээрешпейн турарын таарымчалыг саналдаары, кичээлдин азы маргылдаалыг чугааның темазын шиитпирлээринге айтырыгларны эп-чөптүг салып билири, өскелерни деткири; бодалдарын өскелерниң бодалдары-биле деңнээр, карышкактыг болгаш дөмей туруштарны тывары;

литературлуг сайгарылга кылыр дуржулгазынга, шинчилел, төлевилел кылып билиринге даянып, күүсеткен ажылын хөйүнүң мурнунга таныштырары;

таныштырылганың сорулгаларынга база дыңнакчыларга дүүштүр, илеткээриниң хемчээлин, аргазын бот-тускайлаң шилип билир, чуруктарлыг бижимел сөзүглелдерни деңнеп, чедимчелиг таныштырып билири.

Өөредилгениң башкарылгалыг бүгү талалыг кылдыныгларының кезээнде кирип турар *бодунуң ажыл-чорудулгазын таарыштырып ажылдап билири* өөреникчилерниң таарыштыр ажылдап билирин хевирлээр:

чечен чогаалдарда теманы, болуушкуннарны сайгарып, өөредилге болгаш амыдыралчы байдалдарда канчаар шиитпирлээрин илередири;

бот-тускайлаң, бичии азы ниити бөлүккө шиитпир хүлээп ап тура, янзы-бүрү көрүштерниң (туруштарның) ужур-утказын, уг-шиин тодарадып билири;

сорулгага дүүштүр онаалганы азы ооң кезек чамдыын күүседиринге таарыштыр тургусканы ажылдың чурум ёзугаар планын бот-тускайлаң тургузуп билири, бодунда бар

билиинге болгаш арга-шинээнге дүүштүр онаалганы күүседирин тайылбырлап көргүзери;
чогаалды, сөзүглелди сайгарар ажылдың, ол ышкаш амыдарап-чурттаарының,
планын тургузары, сайгарылга кылыр арга-дуржулгазынга даянып, саналдап турар планны
эдип-чазап билири;

шилип алган шиитпири болгаш хүлээп алганы ажылы дээш харыысалганы алыры.

Өөредилгениң башкарылгалыг бүгү талалыг кылдыныгларының кезээнде кирип
турар *бот-хыналданы чорудары, сорук кириишкени, бодун болгаш өскелерни шын билип
турары* өөреникчилерниң таарыштырып ажылдаар арга-шинээн хевирлээр:

чогаал эртемин шингээдиринге бот-идепкейлиг болуру, ажылынга хамаарыштыр
бот-хыналда кылыры база бот-үнелел бээр аргаларны ажыглап билири;

өөредилгениң байдалын шын үнелээри болгаш ону өскертип болурунун планын
сүмелээри;

өөредилгениң сорулгазын боттандырада, бар үлегер-чижектерни,
бергедээшкinner тургузуп болгу дег байдалдарны чугулага алыры, сүмелерни
барымдаага ап, таарыштырып ажылдаарын чугулалаары;

ажылдың чедиишкinnerиг, чедимче чок түннелдиг бооп болурунун чылдагааннарын
тайылбырлаар, алган арга-дуржулгазынга үнелелди бээри, тургустунган байдалдарда шын,
таарымчалыг үнелелди салып билири;

чаа байдалдарның, өскерлип турар болуушкуннарның, ол ышкаш илереттинген
чазыгларның, тургустунуп турган бергедээшкinnerни үндезинге ап, эдилге-чазалга
кылыры, түннелдерниң сорулга болгаш негелделерге дүгжүп турарын шын үнелээри;

бодунун сагыш-сеткил байдалын болгаш өскелерниң иштики байдалын тус-тус
деңнеп, ылгалын тодарадып болгаш башкарып билири;

сагыш-сеткил байдалын тодарадып, ооң чылдагаанын сайгарып билири;

чечен чогаалда чижектерни сайгарып тура, бодун өске кижиниң орнунга салып
билири, өске кижиниң кылып турар хөделиишкinnerиниң чылдагаанын болгаш бодалын
билип турары;

бодунун сеткил-сагыш илерээшкinnerин таарыштырып билири;

чогаал маадырларының аразында харылзааларны сайгарып тура, өске кижиге, ооң
бодалынга, санал-оналынга медреселдиг хамаарылгазы;

боду, ол ышкаш өске кижиге база чазып болур дээрзин медресеп билири;

бодун болгаш өскелерни буруу шаап, кочулааашкын чок хүлээп билири;

бодунга болгаш өскелерге ажык сеткилдиг болурун медресеп билири;

долгандыр бүгү байдалды хыналдага ап шыдавас дээрзин медресеп билири.

Кады ажылдаарының дараазында мергежилдери өөреникчилерге хевирлеттинер:

тыва чогаал кичээлдеринге тодаргай чидиг айтырыгны шиитпирлээринге команда-биле (ийилеп, бөлүктөп, ниити) болгаш хуузунда ажылдаарын билир, ажыктыг талаларын шилип турар, салдырган сорулганы күүседирде, хөй-биле ажылдаарының чугулазын үндезинниг бадыткап билири;

өөредилгениң демнежип ажылдаар сорулгазын, ону чедип алыры-биле ниити ажылдаарын чорудуп билири: хуузунда даалгаларны хуваар, аразында дугуржуп аар, кады ажылдаарының аргаларын, чорудуун болгаш түңнелин сайгарары;

элээн каш кижилерниң бодалдарын түңнээринге, башкарарынга, даалгалар күүседиринге, өскелерни дыңнап билиринге белени;

сонуургал болгаш кады ажылдаары эштери-биле харылзаалыын барымдаалап, тыва чогаал кичээлдеринге демнежип ажылдаарын планнап билири, демнежилге үезинде бодунуң амы-хууда киржилгезин тодарадыры, бөлүктөп ниити ажылдаарынга команда кежигүннериниң аразында ажылдарны хуваары;

ниити ажылда бодунуң кезээн күүседир, ооң эки шынарлыг болурун чедип алыры, ол ышкаш команданың өске кежигүннери-биле ажылын таарыштырып билири;

кады ажылдажылга үезинде ниити бөлүккө бодунуң ажылының шынарын негелде ёзугаар үнелеп билири;

даанган ажылдарын боттандыраар сорулгазынга дүүштүр командада кижилер бүрүзүнүң эки түңнел чедип алыр дээш киирген үлүүн деңнээри, харыысалгалыын болгаш бөлүккө күүсеткен ажылды түңнээринге белени.

Төрээн (тыва) чогаалды өөренигениниң **предметтиг** түңнелдери.

5-ки классты доозуп тура, өөреникчилер дараазында билиглерни шиңгээдип алыр:

чогаалдың темазын болгаш кол бодалын тодарадып билир;

дылдың чурумалдыг аргаларын (деңнелге, эпитет, диригжидилге) тывар, оларның сөзүглелге салдарын тодарадыр, маадырларның овурун ылгап билир;

улустуң аас чогаалының жанрларын ылгап, аас чогаалының аңгы-аңгы хевирлериниң дылының онзагайын тодарадып билир;

тоолдарның хевирлерин ылгап билир: дириг амытаннар дугайында тоолдар, хуулгаазын тоолдар, анаа тоолдар;

тоолдарның өөредиглиг утказын тодарадып, кол маадырларның аажы-чаңынга, маадырларның аажы-чаңынга деңнелгелиг үнелел бээр;

литературлуг (авторлуг) тоолдан улустуң тоолун ылгап билир;

уран номчулганы, рольдап номчуурунун аянын билир;

сөзүглелди план ёзугаар, шилилгелиг болгаш тодаргай эдerti чугаалаар;

чогаалда маадырларының хөделиишкиннеринге бодунун хамаарылгазын илередип, монолог чугааны күүседип, сөзүглелден бадыткалдыг чижектерни ажыглап билир;

бердинген айтырыгларга аас болгаш бижимел хевирлиг долу харыыны берип шыдаар.

6-гы классты доозуп тура, өөреникчилер дараазында билигни шиңгээдип алыр:

шүлүктүн идея-тематиктиг ужур-утказын тодарадып, чижектер-биле бадыткалдыг илередип билир;

улустун ырларының дылының сагыш-сеткил доюлдуар онзагайын бодунуу-биле хүлээп билип болгаш сайгарып турар;

шүлүкте уткалыг үн доктаашкыннарын ылгап, логиктиг ударениени салып, үзүндүлерни шын аян-биле номчуп, чогаал номчуурунун ритм, темп аянын тодарадып билир;

тоолчаан чугааларның аймак, жанр хевирлерин тодарадып, кол бодалын илередип билир;

тоолчургу чугаалар аас чогаалының бир хевири бооп чоруурунун онзагайын тодарадып билир;

янзы-бүрү чоннарның октаргай, делегей тургузуу болгаш кижини төрөлгетенинин дугайында тоолчургу чугааларында ниити чүүлдү тодарадып, аас чогаалының хевирлеринге хамаарыштыр бодунун бодалдарын, туружун бадыткалдыг чижектерге аас болгаш бижимел хевирлерге илередип билир;

төөгүлүг барымдааларга даянып, сөзүглелдин ужур-утказын сайгарып билир;

алгыштар — аас чогаалының эң-не эртеги үеден бээр шүлүк тургузуглуг тускай жанры деп билир, алгыштарның уран-чеченин болгаш тургузуунун онзагайын илередип билир;

бурят болгаш тыва үштээн одуругларның онзагайын деңнеп, сайгарып билир;

басняда авторнун туружун, сюжет-композициялыг онзагайын тодарадып билир;

«басня» деп терминни ажыглап билир, басняның өөредиглиг кезээн сайгарарынга идепкейлиг киржири, ону рольдап аянның номчуп билир;

проза чогаалындан үзүндүнү шээжи-биле аянның номчуп күүседир;

чечен чогаалдың (тоолдар, чечен чугаа, тоожу) маадырларның аажы-чаңынга үнелелди берип, деңнеп, оларның ылгалдыг шынарларын, эки талаларын болгаш

четпестерин адап, маадырның даштыкы овур-хевиринің болгаш иштики сагыш-сеткили-
биле чүүлдежип азы чүүлдешпейн турарын тодарадып билир, маадырның өске маадырлар
аразында туружун илередип шыдаар туруштуг;

шииниң улустуң аас чогаалы-биле холбаалыын тайылбырлап билир;

чечен чогаал литературлуг аймакка болгаш жанрга хамааржырын тодарадып билир;

дыңнаан азы номчаан сөзүглелге хамаарышкан айтырыгларга харыылаар, чогаал
маадырының хөделиишкиннеринге бодунуң хамаарылгазын илередип билир;

маадырларның овур-хевири тургузарынга, тыва чоннуң национал аажы-чаңын:
төлептиг мөзү-шынарын, чөптүг чорук, чуртунга ак сеткилдиг бараан болуру дээш оон-
даа өске шынарларын тодарадып бижииринге авторнуң чедимчелиг ажыглааны дылдың
чурумалдыг аргаларын илередип билири;

чечен чогаалга даянып, чогаал маадырлары-биле диалог чугааны тургузуп билир;

өөренип эрткен тоолдарының чижээнге бодунуң тоолун чогаадып шыдаар;

тайылбырлыг, энциклопедиялыг литературага даянып азы интернет четкизинден
автор болгаш чогаал дугайында медээни тып билир.

ТЕМАЛЫГ ПЛАННААШКЫН

5 КЛАСС (69 ШАК)

Бөлүк	Тема	Шак саны	Өөреникчилернин күүседир уjurлуг кол-кол ажил-чорудулгазы
Кирилде	Ном дугайында сөс	1	Чогаал – уран чүүлдүң бир хевири, чогаалдарда болушкуннар төрээн чуртунун төөгүзүнүн, төөгүлүг хүннериниң бадыткалдыг арыннары, херечизи дээрзин билип алыры. Литературлуг маадырларның омур-хевири, оларның кылып чоруур ажил-чорудулгазы, хөделиишкиннери – сайгаржып чугаалажыр чүүл дээрзин билип алыры. Кижиниң бүрүзүнүн чуртталгазында чечен чогаалдың салдарын тодарадыры. Ном болгаш оон маадырларының дугайында чугаага киржири
Поэзия	Сарыг-оол С. А. «Ном»		Чогаалдың темазын болгаш кол бодалын тодарадып билири. Номчаан чогаалын сайгарып чугаалажырынга идепкейлиг киржилгелии. Автор, чурукчу, редактор, корректор болгаш оон-даа өске номну белеткеп үндүрер ажилдакчылар дугайында медээ-биле таныжары. Аянның номчулганы күүседип билири. Ном, оон кижиниң амыдыралынга ажык-дузазының дугайында чугаага киржири
	Кюнзегеш Ю. Ш. «Сиген шөлүндө» Чогаал теориязы. Деңнелге	1	Шүлүктүң темазын тодарадып билири. Неологизм сөстөрнүн утказы-биле ажилдап билири. Колхоз, колхозчу, бригада болгаш оон-даа өске чаа сөстөр-биле ажил. Аянның номчулганы күүседип билири. Сөзүглелде дылдың чурумалдыг аргалары – деңнелгелерни тып билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының сөзүглелде салдарын тодарадып билири
Проза	Сарыг-оол С. А. «Эдер амытаннар» («Аңгыр-оолдун тоожузу» деп чогаалдан үзүндү)	1	Чогаалчының намдарында элээди чылдарын, көшкүн тыва чоннун чаңчылчаан амыдыралы, ёзу-чаңчылдары-биле холбап, деңней сайгарып билири. Чогаал маадырларынга характеристика бээри. Дылдың чурумалдыг аргаларын эге класска өөрөнгенинге даянып тып билири, оларның чогаалга салдарын тодарадыры. Чогаал маадырларының иштики делегейин бойдус чурумалын дамчыштыр тодарадып билири. Чогаалды улустун аас чогаалы-биле холбаалыг өөредир, оларның аразында харылзааны тодарадып билири
Эгээртинмес эртине байлак – аас чогаалы			
Аас чогаалы	Улустун аас чогаалы. Тоолдар	1	Тоол маадырларынга характеристика бээри база оларның аажы-чаңын үнелээри. Башкының айтырыгларынга харылаары. Улустун аас чогаалында көдүртүнген мөзү-шынар айтырыын бодунун көрүжү-биле тайылбырлап билири. Улустун аас чогаалының кол өзөөн

			мөзү-шынар айтыры, чоннуң эки аажы-чаңының дугайында айтырыглар тургузуп турар дээрзин ылгап билири. Улустуң аас чогаалының жанр талазы-биле онзагайын сайгарып билири. Улустуң аас чогаалының дылының онзагайын тодарадып билири. Улустуң аас чогаалының кижизидикчи салдарын айтып, тайылбырлыг сайгарылганы кылып билири
	Анаа тоолдар. «Балыкчы Багай-оол»	1	Анаа (амыдыралчы) тоолдарның онзагайын тодарадып билири. Номчаанын дыңнакчыга тайылбырлыг дамчыдып шыдаар харык-шинээ. Анаа (амыдыралчы) тоолдарда кижиниң эки аажы-чаңын: эвилең-ээлдек болурун, эп-найыралдыг, чөптүг болурун тодарадып билири. Тоолга дүүшкек уткалыг мультфильмге хамаарыштыр чугаага киржип, сайгарып билири
	Тоол «Чаңгыс ой аъттыг үш алышкы»	1	Тоолда кол бодалды илередири. Маадырларның аажы-чаңын, мөзү-шынарын тодарадып билири. Номчаан тоолунга хамаарышкан айтырыгларга харыылап, сайгарып билири
	«Чеди иелиг Чес- Мыйыс»	1	Тоолда чырыттыг чагай сеткилди илередип билири. Тоолдарның дылының онзагайын тып, оларның чогаалга салдарын тодарадып билири. Дириг амытаннар дугайында болгаш анаа (амыдыралчы) тоолдарны ылгап билири
	«Кускун биле Үгү» Чогаал теориязы. Эпитет дугайында билиг	1	Тоолдарның идея-тематиктиг угланышкынын, кижизидикчи ужур-уткалынын, үнезин, номчукчуга салдарын тодарадып билири. Овур-хевирлерни ылгап билири. Тоолдарның дылының онзагайын тодарадып, оларның кол бодалды көргүзеринге салдарын илередип билири. Диалог чугааның салдарын билири. Команда бооп, бөлүктежи, диалог чугаа тургузуп ажылдап билири. Тоолдарда эпитеттиң салдарын тодарадып, сайгарып билири
	Хуулгаазын тоолдар «Тос оолдуг Доктагана кадай»	1	Хуулгаазын тоолдарның онзагай талаларын тодарадып билири. Номчаан тоолунуң утказын дыңнакчыга чедимчелиг дамчыдып, тема болгаш сюжедин тодарадып билири. Угаап боданырын сайзырадырынга, ыдыктарга хамаарыштыр кижиниң хамаарылгазын хевирлээринге хуулгаазын тоолдарның салдарын тодарадыры. Тоолдарның өөредиглиг утказын илередири
	«Тос шилги аъттыг Өскүс-оол»	1	Угаап боданырын сайзырадырынга, ыдыктарга хамаарыштыр кижиниң хамаарылгазын хевирлээринге хуулгаазын тоолдарның салдарын тодарадыры. Тоолдарның өөредиглиг утказын илередири
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы	Леонардо да Винчи. Притча «Итпиктер болгаш оларның оолдары». «Пеликан»	1	Кижилерниң таарымча чок аажы-чаңы, ооң кижиге херекчок салдарының дугайында Леонардо да Винчиниң чогаадыкчы өнчүзү – мерген чугаалары-биле таныжары. Мерген чугааларда (притчаларда) авторнуң туружун тодарадыры. «Бак сагыштын долузун» дириг амытаннар чижээнге илередип тайылбырлаары

Аас чогаалы	Фольклорнун биче хевирлери. Үлегер домактар болгаш чечен сөстөр	1	Үлегер домактар – фольклорнун биче хевирлери дээрзин сайгарып билири. Тыва үлегер домактарның утказын тодарадып билири. Үлегер домактарның делегей болгаш амыдырал дугайында өөредиглиг утказын тодарадып билири. Үлегер домактар болгаш чечен сөстөрдө мерген утканын тодарадып илереди билири. Үлегер домактарны шээжи-биле чугаалаары
Класстан дашкаар номчулга	Будуп Б. К. «Пословицы и поговорки тувинского народа» (шилилге-биле)	1	Орус болгаш тыва үлегер домактарда кижилерниң өттүнери күзенчиг эвес аажы-чаңын деңнеп, сайгарып билири. Башкының дузазы-биле билдинмес сөстөрни, сөс каттыжыышкыннарын тайылбырлыг сайгарып билири. Үлегер домактарның сургаалдыг утказын тодарадыры
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы	Бурят улустун аас чогаалы. Триада	1	Көшкүн чоннарның өөредиглиг мерген чугааларын деңнеп, сайгарып (ниити болгаш тус-тус талаларын) билири. Бурят чоннун аас чогаалының тыва чоннун аас чогаалынга чоок, ылгалдыг талаларын илередири
Аас чогаалы	Фольклорнун биче хевирлери. Тывызыктар дугайында билиг	1	Тывызыктарның тематиктиг бөлүктөрүн болгаш тургузуун тодарадып билири. Тывызыкты тыварынга хамаарыштыр аргаларны тодарадып билири. Деңнелгелиг сайгарылганы кылып билири. Тывызыктарны аянныг ыдып салыры. Сайгарылга үезинде бөлүк, команда бооп ажылдап билири
Хыналда тест	“Улустун аас чогаалының дугайында чүнү билир мен?”	1	Улустун аас чогаалының жанр талазы-биле онзагайын сайгарып билири. Улустун аас чогаалының дылының онзагайын тодарадып билири.
Чугаа сайзыра-дылгазы	«Аравыста мөөрейлежиил»	1	Улустун аас чогаалының кижизидикчи салдарын айтып, тайылбырлыг сайгарылганы кылып билири
Аас чогаалындан ужукталгаш...			
Проза	Кудажы К-Э. К. «Кым эн ажыктыгыл?»	1	Литературлуг тоолдарның фольклорлуг үндезинин, аас чогаал-биле харылзаалыын тодарадып билири. Тоолдарны шилилгелиг эдерти чугалап, оларның сургаалдыг утказын тодарадып билири. Сөзүглелдин утказынга, маадырларның хөделиишкиннеринге даянып, бодунун бодалын, хамаарылгазын илереди билири. Рольдап аянныг номчулга. Номчуп турар чогаалынга хамаарыштыр үнелелди бодунун хире шаа-биле тодарадып билири. Чогаалда дылдың чурумалдыг аргаларын тып билири, оларның чогаалга салдарын тодарадыры

	Эргеп М. С. «Чартык арбай»	1	М.С. Эргептин чогаадыкчы ажил-ижи-биле таныжылга. Уруглар чогаалчызының бижээни литературлуг тоолдарның фольклорлуг үндезинин, аас чогаал-биле харылзаалын тодарадып билири. Тоолда мөзү-шынар темазын болгаш ооң кижизидикчи салдарын сайгарып билири. Чогаал маадырларынга деңнелгелиг характеристиканы, маадырларның хөделиишкиннеринге тус-тус үнелел бээри
	Сүрүн-оол С. С. «Карактар дугайында маргылдаа»	1	Чогаалды аянның номчууру. Кыска тоолдарның онзагайын илередири. Номчуп турар чогаалында чидиг айтырыгга хамаарыштыр бодунуң үнелээшкинин тодарадып билири. Тоолдуң сайгарылгазынга идепкейлиг киржири. Тодаргай кылдыр эдерти чугаалаары
	Чүлдүм Ч. М. «Тарааның тывылганы»	1	Чогаалда төөгүлүг болуушкуннарның фольклор үндезиннеринге дүүштүр чогааттынганын тодарадыры. Тодаргай эдерти чугаалап билири. Айтырыгларга долу харыылаары
	Эргеп М. С. «Хек чүге ыраажы болганыл?» Чогаал теориязы. Авторлуг тоолдар	2	Чогаалды аянның номчууру. Бойдуска (хектин эдеринге) хамаарыштыр улусчу даап бодаашкынының онзагайы, ук чүүлге хамаарылгазын илередип билири. Маадырларга характеристика бээри. Улустуң аас чогаалының болгаш авторлуг тоолдарның дөмей болгаш ылгалдыг талаларын, идеялиг утказының чоок талаларын тодарадыры
	Сувакпит О. О. «Арзылаң биле Пар» Чогаал теориязы. Басня дугайында билиг	1	Басняда кол бодалды илередири. Чогаалда маадырларның омур-хевирин тус-тус ылгап тайылбырлаары. Номчаан чогаалынга хамаарыштыр бодунуң бодалын, хамаарылгазын илередип билири. Шээжи-биле аянның номчулганы күүседир. Басняларда кижилерниң багай аажы-чаңын: мегелээрин, бодун өрү көрдүнерин, мугулай чоруун сойгалаары болгаш сайгарары
	Серен С. С. «Ном биле Портфель»	1	Басняда кижилерниң багай аажы-чаңын: бодун тогдунарын, мактанырын сойгалаары болгаш сайгарары. Чогаалда дылдың чурумалдыг аргаларын тып, басняның идеялиг утказын тодарадырынга оларның салдарын тодарадыры. Басняны рольдап аянның номчууру.
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы	Крылов И. А. «Каарган болгаш дилги» Чогаал теориязы. Диригжидилге дугайында билиг	1	Басняда чоннуң мергенин, өөредиглиг ужур-утказын тодарадып билири. Авторнуң туружун илередири. Чогаалдың идеялиг угланышкынын тодарадыры. Тыва чогаалчылар С. Сарыг-оолдуң, Л. Чадамбаның, И. Медээчининг очулдурганы орус баснялар-биле шилилгелиг таныжылга. Басняны рольдап аянның номчууру
Поэзия	Иргит Л. Х. «Теве»	1	Лидия Иргиттин өөредиглиг, каттырынчыг уткалыг чогаалдары-биле таныжылга. Сөзүглелден диригжидилгени тып, чечен чогаалга оларның салдарын илередири. Авторнуң

			туружун дылдың чурумалдыг аргаларын ажыглаанындан тодарадып билири. Басняны рольдап аянынг номчуур.
Класстан даш-каар номчулга	В.Эренчин «Ийи өңнүк»	1	Басняда чоннуң мергенин, өөредиглиг ужур-утказын тодарадып билири. Авторнуң туружун илередири. Чогаалдың идеялиг угланышкынын тодарадыры.
Хыналда	Номчулга техниказы-ның хыналдазы	1	Программа ёзугаар өөрөнгөн билиин хынаары.
Чаштар делегейинин көрүнчүү			
Проза	Чадамба Л. Б. «Аян-чорук»	3	Уруглар чогаалчызы Л.Б. Чадамбаның намдары-биле кыска таныжылга. Чаштар делегейин чуруур талазы-биле чогаалдың уран-чеченин, бижиттинген аянының онзагайын тодарадыры. Улустуң аас чогаалын чогаалда ажыглаанын база оларның кол бодал илередиринге салдарын илередип билири. Чогаал маадырларынга оларның тус-тус омур-хевиринге характеристика бээри. Чогаалды аянынг номчууру. План ёзугаар азы шилилгелиг эдерти чугаалаары. План тургузары
	Олчей-оол М. К. «Тергелиг аът» («Хөөрээрниң чугаалаары» деп номдан)	1	Чечен чугааның сюжет болгаш чончу аян хөөнүнүң онзагайын тодаргайлап билири. Хөөрээр маадырның аажы-чаңында ылгалып турар кол демдекти илередири. Чогаалды рольдап аянынг номчууру. План ёзугаар эдерти чугаалаары
	Саган-оол О. К. «Эжишкилер» Чогаал теориязы. Пейзаж	2	О. Саган-оолдун допчу намдары-биле кыска таныжары. Чечен чугааның идея, темазын тодарадып билири. Кижилер аразында найыралдыг болурунун эки салдарын тайыл-бырлаары. Төмүр болгаш Маадырның омур-хевиринге деңнелгелиг характеристика бээри. Пейзаж – бойдус чурумалы, чогаалда уран арга дээрзин билип алыры. Пейзаж деп терминниң утказынга дүүштүр сайгарылга кылып билири. Аянынг номчулга. Номчаанын сайгарары. План ёзугаар эдерти чугаалаары. План тургузары.
	Сувакпит О. О. «Аът чарыжы»	1	Чогаалдың темазын, кол маадырның аажы-чаңының кол ылгавыр талаларын тодарадыры. Бичии аът мунукчузунун психологтуг байдалын илередип билири: оон шимчээшкени, бодунга бүзүрелдиг аажы-чаңы. Бодунун мурнунга тургустунуп кээр берге байдалдарны көрүп, ажып эртип тура, бичии маадырның аажы-чаңының илереп кээрин хайгаарап билири. Чогаал үзүндүлерин медреселдиг номчуп база эдерти чугаалап билири. Айтырыгларга харыылаары
	Эргеп М. С. «Өдүгенде чайлаг»	4	Чогаалдың темазын тодарадыры. Тожунун бойдус чурумалын болгаш дириг амытаннарын омур-хевирлиг тодарадып билири. Чогаалдың дылын, Тожу чонунун диалектизинин

	(тоожудан эгелер)		онзагайын сайгарып билири. Аянныг номчулга. Номчаанын сайгарары. Чогаал үзүндүлерин медреселдиг номчуп база эдерти чугаалап билири
Класстан даш-каар номчулга	О.Сувакпит «Ногаан таңныыл»	1	Чогаалдың темазын тодарадыры. Аянныг номчулга. Номчаанын сайгарары. Чогаал үзүндүлерин медреселдиг номчуп база эдерти чугаалап билири
	Суваң Ш. М. «Кара-Баштыг»	2	Чогаалда болуушкуннарны болгаш чогаал маадырларының хөделиишкиннерин сайгарып билири. Чогаалда төөгүлүг болуушкуннарга хамаарыштыр сайгарылгалыг номчулганы чорудуп билири. Салдынган айтырыгларга аас болгаш бижимел-биле долу харыыны берип билири. Аянныг номчулга
Поэзия	Лудуп Р. «Таваар, маажым бадып келгеш»	1	Авторнун чашкы үени көргүскениниң онзагайын дылының уран-чеченинге даянып, илередип билири. Шүлүктү сайгарылгалыг номчуп билири. Кулунчактың овор-хевири чуруп көргүзери. Шүлүктүн бижиттинген аянының онзагайын тодарадыры
Хуулгаазыннар делегейи			
Проза	Суваң Ш. М. «Хүн-Херелден аалчылар»	3	Тоожуда уругларның овор-хевири тус-тус үнелеп демдеглээри. Тоожукчунун овор-хевири. Аянныг номчулга. Номчаанын сайгарары. Бердинген даалга ёзугаар сөзүглелди эдерти чугаалаары. Фантастиктиг чогаалдың онзагайын, чогаадып каан болгаш фантастиктиг арга ажыглалының тема тодарадырынга салдары
	Куулар Н. Ш. «Танаа-Херелдин чуртунда»	4	Фантастика аргаларының чогаалда киригенин тодарадып билири. Үш эжишкиниң тоол ораныга чорумалдарының дугайында план ёзугаар азы кыска эдерти чугаалап, сайгарып билири. Аянныг номчулга
Хыналда	Хыналда ажыл	1	Программа ёзугаар өөрөнгөн билиин хынаары.
Драматургия	Донгак Э. Л. «Буянныг амытаннар»	2	Рольдап аянныг номчулга. Номчаанын сайгарары. Буянныг мөзү-шынарлыг болурунун: эвилең-ээлдээ болгаш сагыш човаачалы, каржы чорукту эвилең аажы-чаңның ажып тиилээри дээш о.ө. – үнезин сайгарып билири. Шииниң маадырларынга характеристика бээри. Шииниң дылының онзагайын тодарадыры. «Кижин болгаш бойдус» деп теманы ажытканының онзагайын тодарадыры
Ыдыктар			
Поэзия	Пюрбю С.Б. «Ынак Тывам»	1	Шүлүктүн темазын тодарадыры. Шүлүкте дылдың чурумалдыг аргаларын тывары. Аянныг номчулга
	Сувакпит О. Ө. «Россияга алдар»	1	Шүлүктүн тургузуунун онзагайын илередип билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының төрөөн черинге ынакшылды, чоргааралды илередиринге салдарын тодарадып билири. Аянныг номчулга

	Үержаа А. «Ие дылым»	1	Авторнуң номнары-биле таныжылга. Төрээн дылды билириниң, ооң кижиниң амыдыралына салдарлыын, үнезин тодарадып билири. Лириктиг маадырның төрээн дылына кандыг хамаарылгалыын илередип билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының ажыглалын сайгарып билири. Аянның номчулга
Тиилелгениң сылдыстары			
Поэзия	Сарыг-оол С. А. «Маадыр Чүргүй-оол»	1	Шүлүктүң темазын болгаш идеязын тодарадыры. Чогаалдың маадырлары Чүргүй-оол болгаш Иванның омур-хевирлерин көргүскениниң онзагай талаларын илередири. Сөзүглел-биле ажылдап билири. Башкының дузазы-биле азы бот-хуузунда төлевилел тургузар ажылга киржилгези
	Сувакпит О. Ө. «Кечил-оолдун солдаттары»	1	Шүлүкте кол бодалдарны илередири: чоннар аразында найырал, төрээн черинге бердингени, чоргаар аажы-чаң, сеткил-сагыжының туруму. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында тыва эки турачыларның омур-хевиринге характеристика бээри. Капитан Тюлюш Кечил-оолдун маадырлыг чоруу-биле таныжары. Тыва эки турачыларның аъттыг эскадроннуң капитаны Кечил-оол дугайында дыңнадыг кылыры. Сөзүглелге хамаарыштыр айтырыгларга харыылаары
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы	Муса Джалиль «Укчугаштар»	1	Аянның номчулга. Дайын темазына хамаарышкан чугаага киржилгези. Чогаалда көдүртүнген мөзү-шынар темазының чидиг айтырыгларын бодунуу-биле тайылбырлап билири. Айтырыгларга болгаш чогаалда болуушкуннарга хамаарыштыр бодунуң туружун илередип тургаш, долу харыылаары.
Класстан дашкаар номчулга	М. Сундуй «Дайынчылар» («Эки турачы аъттыг эскадрон» деп номдан)	1	Авторнуң кыска допчу намдары-биле таныжылга. Чогаалдан шингээткенинге даянып, тыва эки турачыларның маадырлыг чоруун сактып алыры, чогумчалыг тайылбырлаары. Чогаалдың кол идеязын тодарадыры. Дылдың чурумалдыг аргаларының ажыглалын сайгарып билири. Тыва эки турачыларга хамаарышкан чугаага киржири. М.Б. Сундуйнуң тыва эки турачылар дугайын төөгүгө арттырар ажыл-чорудулгазына үнелел бээри. Бот-хуузунда төлевилел тургузар ажылга киржилгези
Дириг амытаннар делегейи			
Поэзия	Кюнзегеш Ю. Ш. «Эзимнерниң ыры»	1	Шүлүктүң темазын болгаш идеязын тодарадыры. Дылдың чурумалдыг аргаларының шүлүкте салдарын сайгарып билири. Бойдус камгалалының дугайында чугаага киржири
Класстан дашкаар	Аракчаа К. М. «Сыын мунупкан» («Кара-	1	Чогаалчының бойдус дугайында чогаалдары-биле таныжары. Номчаанын сайгарары. Дылдың чурумалдыг аргаларының омурлуг салдарлыын сайгарып билири

номчулга	Ашактың кускуну» деп номдан)		
Проза	Сүрүн-оол С. С. «Ус-кушкаш»	1	Чечен чугааның темазын тодарадыры. Чогаалда Ус-кушкаштың овур-хевирин сайгарары, чечен чугааның кижизидилгелиг салдарлыын тодарадыры. Сөзүглелге хамаарышкан айтырыгларга харыылаары
	Күжүгет М. А. «Азыранчып чорааш...»	1	Чечен чугааның темазын болгаш идеязын тодарадыры. Кол маадырның кылган чоруун үнелээри. Калбак чогаалды сайгарып билири. Дылдың чурумалдыг аргаларын, чогаалдың бижиттинген онзагайын илередип билири. План ёзугаар эдерти чугаалап билири
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы	Санги В. М. «Тулаага ужуражышкын» («Баштайгы олча» / «Время добычи» деп номдан)	1	Чечен чугааны номчууру болгаш эдерти чугаалаары. Тоожукчу маадырның чашкы сактыышкынын көргүзүп чугаалажыры. Кырган-аваның болгаш аваның овур-хевиринге характеристика бээри
	Шупту:	69 ш.	

ТЕМАЛЫГ ПЛАННААШКЫН

6 КЛАСС (68 ШАК)

Бөлүк	Тема	Шак саны	Өөреникчилернин күүседир уjurлуг кол-кол ажил-чорудулгазы
Кирилде	«Литература – сөстүң уран чүүлү»	1	Төрээн – тыва чечен чогаал уран чүүлдүң бир хевири дээрзин билип алыры. Амыдыралды чечен оворже кирип чуруур онзагай талаларын сайгарган чугаага киржири. Кижиниң мөзү-шынарының болгаш эстетиктиг көрүжүнүң хевирлеттинеринге чечен чогаалдың салдарын тайылбырлап билири. Чаа өөредилге чылында номчуур чогаалдары-биле таныжары
I. Аас чогаалы – чоннуң эртинези (21 шак)			
Улустуң аас чогаалы. Мифтер, тоолчургу чугаалар	Чогаал теориязы. Мифтер, тоолчургу чугаалар болгаш төөгү чугаалар. «Ай, хүн». «Чеди-Хаан сылдыс». «Үгер канчап дээрже үне бергенил?». «Киж канчап эң-не күштүг амытан болганыл?». «Күскениң чылга киргени». «Үттүг-Хая дугайында тоолчургу чугаа». «Хайыракан». «Теве-Адар».	3	Чогаалды сайгарылгалыг номчууру азы эдerti чугаалаары. Тоолчургу чугааларда болгаш мифтерде дылдың чурумалдыг аргаларын тывары болгаш оларның чогаалга салдарын илередири Мифтер болгаш тоолчургу чугаалар деп терминнерниң ылгавырлыг онзагайларын илередири. Делегей хүлээп алыышкынын, чүдүлгени болгаш амыдыралда үнелер дугайын деңнеп, хайгаарап билири
Улустуң аас чогаалы. Төөгү чугаалар	«Амыр-Санаа дугайында төөгү чугаа». «Кыры сөөгү». Хөөмейлээр	2	Тоолчургу чугааларның идеялиг утка-шынарын тодарадып ажилдап билири. Амыр-Санаа болгаш Бүдүкпенниң овор-хевиринде тыва чоннуң аажы-чаңы чуруттунганын: чараш мөзү-шынарын, чөптүг чорукту, төрээн чуртунга шынчы бараан болуп чоруурун бодунуң көрүжү, туружу-биле илередип билири. Гиперболаның чогаалдарда салдарын

	Бүдүкпен».		тодарадып билири. Янзы-бүрү чоннарның аас чогаалының хевири мифтерде октаргай, делегей, кижидугайында ниити чүүлдерни ылгап, илередип билири. «Памятники фольклора народов Сибири и Дальнего Востока» деп номнуң «Мифы, легенды, предания тувинцев» деп кезээ-биле таныжылга
Класстан дашкаар номчулга	Тоолчургу чугаа (башкының шилилгези-биле)	1	Тоолчургу чугааларда хөөредип чогаадып каанын илередип, сайгарып билири. Тоолчургу чугаа аас чогаалының хевиринде онзагай жанр деп тодаргайлап, төөгүлүг барымдааларга даянып, сөзүглелдин утказын чазып номчуп билири
Улустуң аас чогаалы. Тыва улустуң ырлары	Чогаал теориязы. Ыр, кожамык дугайында билиг. Тыва улустуң ырлары. «Кадарчы». «Ала караан дешкен болза». «Межегей». «Самагалдай. «Хандагайты». «Очаландан кедилерин». «Тоорук-туг долгай Таңдым». «Өдүген-Тайга». «Чашпы-Хемим». «Алды баштыг Кара-Дагны». «Дөге-Баары».	3	Тыва улустуң ырларын тема аайы-биле бөлүктөп, тодарадып билири. Улустуң ырыларында чоннуң төөгүзүн, ёзу-чаңчылдарын, тыва кижиниң иштики делегейин шинчилеп өөренири. Улустуң ырыларының онзагайын, дылының поэктиг омурлуун билип, сайгарып билири. Тыва улустуң ырларын күүседип билири
Улустуң аас чогаалы. Кожамыктар	Кожамыктар Кожан ырлар.	2	Тыва улустуң кожан ырларының көшкүн чоннуң амыдыралынга салдарын тодарадып билири. Чоннуң кожан ырларының дылының онзагайын, чиге, тода, чидиг угаан сиңгенин тодарадып билири. Кожан ырыларның аялгаларының янзылары-биле таныжылга. Чоннуң болгаш амгы үениң кожан ырыларын тема аайы-биле бөлүктөп, деңнеп шинчилеп билири. Кожамыктап ырлап билири
Улустуң аас чогаалы. Алгыш-йөрээлдер	Чогаал теориязы. Алгыш-йөрээлдер	2	Алгыш-йөрээлдер – улустуң аас чогаалының бир хевири деп билип, оларның идеялиг утка-шынарын толгаш тема аайы-биле бөлүктөп тодарадып өөренири. Алгыш-йөрээлдерниң бөлүктээшкинин, ужур-утказының, тургузуунуң, хемчээлиниң онзагайларын тодарадып билири. Алгыш-йөрээлдерниң идеялиг утка-шынары-биле таныжылга
Улустуң аас чогаалы.	Чогаал теориязы. Хам алгыштары	1	Хам алгыштары – «тыва дылдың онзагай байлаан көргүскен национал байлак», «шүлүк чогаалының эң-не бурунгу эртинеги» дээрзин билип алыры. Алгыштарның ужур-утказының,

Хам алгыштары	Ондар Шокар-Хамның тайга-сынны алганганы Хамның чаштарны алганганы. Хамның Шагааны алганган алгыжы.		уран-чечениниң болгаш тургузуунуң онзагайы-биле таныжары база тодарадып билири. Аянный номчулга
Хыналда	Хыналда ажил «Аас чогаалы – чоннуң эртинези»	1	Улустуң аас чогаалының жанр талазы-биле онзагайын сайгарып билири. Улустуң аас чогаалының дылының онзагайын тодарадып билири
Авторлуг тоолдар	Сарыг-оол С. А. «Агар-Сандан ыяш» Чогаал теориязы. Гипербола болгаш литота	2	Чаа үе, революция темазын онзагай аян-биле дамчытканын илередири. Агар-Сандан ыяшта символ окур-хевир бар дээрзин билип алыры. Аас чогаал-биле харылзаалыын, чогаалдың, чогаалчының дылының онзагайын тодаргайлап, илередири. Гипербола болгаш литота дугайында таныжары, оларның чечен чогаалга салдарлыын илередири. Тоолдарда гипербола болгаш литота деп темага дыңнадыг кылыры. Бодунуң тоолун чогаадыры
Класстан дашкаар номчулга	Алтаргана. Бурят чоннуң аас чогаалында триадалар (ожук даштары)	1	Бурят болгаш тыва улустуң аас чогаалынга хамаарыштыр деңнелгелиг чугаа кылып өөренири. Бурят чоннуң аас чогаалының онзагайын илередири. Көшкүн аймак чоннарның мерген чугааларында үн алчып турар бир дөмей бодалдарны деңнээри
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы	Гримм алышкылар «Ак чылан»	1	Тоолдуң идея-тематиктиг угланышкынын тодарадыры. Чогаалда мөзү-шынар айтырыын болгаш ооң кижизидикчи салдарын илередири. Тоолдарда ниити чүүлдү тыпкаш, оларның онзагайларын база оларда ниити аргаларны илередири
Поэзия	Козлова С. В. «Аъттыг-шеригжи кыс»	1	Чогаалда лириктиг маадырның аажы-чаңының онзагайын илередири. Чогаалдың чугулазын болгаш чоннуң маадырларының – эки турачыларның аажы-чаңында ылгавырлыг талаларын тодарадып өөренири. Ада-чурттуң Улуг дайының чылдарында совет чоннуң маадырлыг чоруктарының дугайын өөренириниң чугулазын билири
Класстан дашкаар номчулга	Кузнецов И. Т. «Хайгыылчы Тоютчук»	1	Сюжетти эдerti чугаалаары. Чогаалдың темазын болгаш кол бодалын тодарадыры. Чогаалдың иштиги хөөнүңгө дүүштүр сагыш-сеткил илерээшкинин дамчыдып, аянный номчууру. Кол маадырның окур-хевиринге үнелел бээри. Хайгыылчы Тоютчуктуң

			хөделиишкиннеринге хамаарыштыр бодунуң үнелелин бээри
II. Ойнай-сылдай сойгалажыр (5 шаг)			
Поэзия	Кудажы К-Э. К. «Маргылдаа»	1	Басняны рольдап аянның номчууру. Чогаалда чидиг айтырыгны тодарадыры. Маадырларны деңнеп сайгарары. Авторнуң туружун илередип, сюжет, тургузуг талазы-биле чураанының онзагайын илередири. Басняның мөзү-шынар болгаш кижизидикчи салдарын делгеренгей тодаргайлап билири. Шээжи-биле номчулга
	Сүрүң-оол С. С. «Аът биле Оор»	1	Сөс-биле, фразеологтук сөс каттыжышкыннарының утказы-биле ажыл. Басняның чогаалда мөзү-шынар айтырыын болгаш ооң кижизидикчи салдарын илередири. Маадырларның чурумун үнелеп, сайгарылгалыг чугаага киржири. Басняны рольдап аянның номчууру
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы	Крылов И. А. «Шиижек биле көге- буга» Чогаал теориязы. Басня дугайында билиг	3	Басняны рольдап аянның номчууру. Кижилер аразында хамаарылганы, кижилерде ниити болгаш ылгалдыг аажы-чаңнарны тодарадып билири. Авторнуң бодунуң маадырларынга, оларның аажы-чаңынга хамаарылгазын база кажар дилгиниң аажы-чаңын чуруурда, кылыг сөстөрүниң салдарын илередип билири. Крыловтуң басняларында мөзү-шынар айтырыын болгаш ооң кижизидикчи салдарын сайгарып илередири. Литературлук терминге хамаарышкан сөстөрүниң шингээдиң ап, сөзүглелдерни сайгарып билири. Басня жанрының тывылганын болгаш дыл, тургузуг талазы-биле онзагайларын илередири.Эрте-бурунгу үениң болгаш амгы үениң басняларының онзагайларын тодарадыры. Шүлүк болгаш басня жанрының дөмей болгаш ылгалдыг талаларын тодарадыры
III. Элээдилер делегейи (16 шаг)			
Проза	Тока С. К. «Мерген», «Тас-Баштыг», «Шаагай», «База кыш» («Араттың сөзү» деп романдан үзүндү)	5	Романдан үзүндүлөрүниң уjur-утказын номчуп, билип турары. Чогаалдың амыдыралчы үндезиннери. Чогаалда авторнуң туружу болгаш ук байдалдың илереп кээрин тодарадып сайгарары. Тас-Баштыгның омур-хевиринге характеристика бээри. Бойдус чурумалының (пейзажтың) чогаал кол бодалын ажыдарынга салдарын тодарадыры. Тоожу жанрын рольдап аянның номчууру
Хыналда	Хыналда ажыл	1	Программа ёзугаар өөрөнгөн билиин хынаары.
Проза	Сарыг-оол С. А. «Ол-ла Маскажык» Чогаал теориязы. Чогаал маадырының дугайынды билиг	3	Чечен чугааның темазын, чидиг айтырыглыын болгаш идеязын тодарадыры. Дылдың чурумалдыг аргаларының чогаал сайгарарынга омурлук салдарлыын база тургузуунда онзагай чүүлдерни (пейзаж, интерьер, маадырның иштики монологу) сайгарып билири. Чогаалда болуушкуннарга хамаарыштыр бодунуң туружун илередип, сайгарып, айтырыгларга харыылап билири. Лириктиг маадырның болгаш авторнуң омур-хевирин

			тодаргай ылгап, кызыгаарын айтып билири. Маадыр болгаш прототип, автор, чогаадыкчы допчу намдары деп билиишкиннерниң эге чадазын билип алыры. Сөзүглелден омур-хевирлерниң янзыларын: кол маадырның, бойдус чурумалының, үениң, чылдың, дириг амытанның, болуушкуннуң, бир чүүлдүң онзагайларын илередип билири.
	Сувакпит О. О. «Буянның сергези»	1	Чогаалдың утказын билип, аңаа дүүштүр чоок эдerti чугаалаары, айтырыгларга харыылаары. Чечен чугааның кол идеязын тодарадыры. Чогаал маадырларыңа, оларның хөделиишкиннеринге үнелел бээри. Персонажтарның чугааларыңа дүүштүр диалог чугаа тургузуп билири. Тоожу жанрын сайгарып өөренири
	Дуюнгар М. М. «Хлеб»	1	Чогаалдың утказын сөзүглелге чоок эдerti чугаалаары. Чечен чугааның темазын, идеязын тодарадыры. Чогаал маадырларын деңней сайгарып билири. Маадырларга, оларның хөделиишкиннеринге хамаарыштыр бодунуң бодалын, туружун илередип билири. Чогаалда болуушкуннарга, маадырларга хамаарыштыр авторнуң туружун база илередип билири. Калбак чогаалдың сюжедин сайгарары
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы	Неверов А. В. «Аыштыг-чемниг Ташкент хоорай»	1	Чуртта болуп турган амыр эвес үелерни көргөн херечи бооп чурттап эрткен бөдүүн чоннуң амыдыралын билir чогаалчы А. Неверовтуң допчу намдары-биле таныжылга. Тоожунуң темазын, идеязын тодарадыры. 12 харлыг Додонов Мишканың омур-хевирин үнелеп билири
Проза	Суваң Ш. М. «Кижибүрүс»	4	Чогаалдың тема болгаш идеязы. Хар-оолдуң аажы-чаңыңа үнелел бээри. Жанрның онзагайын тодарадып, дылының чурумалдыг аргаларын тып, сайгарып билири. Авторнуң мөзү-шынар айтырыын көдүргөн чогаалдары-биле таныжылга
IV. Ыт –шынчы өңнүк (7 шак)			
Проза	Ойдан-оол Х. М. «Эзир» (тоожудан үзүндүлөр)	4	Чогаалдың тема болгаш кол идеязын тодарадыры. Маадырларның аажы-чаңыңа үнелел бээри. Тыва аңчыларның ёзу-чуруму, чаңчылдары-биле таныжары. Чогаал маадырларын деңней сайгарып билири
	Суваң Ш. М. «Азыранды» Чогаал теориязы. Проза болгаш шүлүк чогаалының ылгавырлыг талалары	3	Чогаалдың адын болгаш ужур-утказында илереттинген кол бодалды тодарадыры. Соктайның портредин тургузары. Чечен чугаада бичии уругларның болгаш улуг кижилерниң иштики делегейинге (аажы-чаңыңа) үнелел бээри. Проза (калбак чогаал) болгаш лирика жанрларының ниити болгаш ылгалдыг талаларын ылгап билири. Чогаалды сайгарары. Бердинген тема ёзугаар чогаадыг бижири

V. Төрөөн чуртум делгемнери (8 шак)			
Поэзия	Сарыг-оол С. А. «Күс»	1	Чогаалдың идеялиг болгаш тема угланышкынныг ужур-утказын бадыткалдыг илередип билири. Шүлүктүн дылының чурумалдыг аргаларының тып, сайгарып билири. Шүлүктүн кол бодалын тодарадырынга кандыг аргалар барын илередири. Лириктиг маадырның овуру болгаш күскү бойдус чурумалы-биле ажыл. Аянның номчулганы чедингир күүседир. Күс дугайында орус болгаш өске-даа чогаалчыларның чогаалдары-биле таныжылга
Поэзия	Доржу М. Б. «Экии, Тыва!»	1	Шүлүкте илереттинген кол бодалга авторнуң хамаарылгазын илередири. Тема болгаш кол бодалды тодаргайлап билири. Тываның овурун илередип билири
Хыналда	Хыналда ажыл	1	Программа ёзугаар өөрөнгөн билиин хынаары.
Класстан дашкаар номчулга	Кенин-Лопсан М. Б. «Авамның өө» Чогаал теориязы. Пафос	2	Шүлүктү аянның номчууру. Лириктиг маадырга үнелел бээри. Чогаалга даянып, аваның омур-хевирин тургузары. Чогаалдың идеялиг пафозун сайгарары. «Пафос» деп термин-биле таныжары
Россия чоннарының литературазы Делегей литературазы	Оралбаев О. «Тыва черге мөгейиг»	1	Чогаалчы О. Оралбаевтин чогаадыкчы намдары-биле таныжылга. Шүлүктү номчуп, ужур-утказын илередип билири. Тыва чоннуң иштики делегейинин бай-байлаан чогаалга даянып тодаргайлаары. Авторнуң ажыглааны дылдың чурумалдыг аргаларын тып, сайгарып билири
Поэзия	Даржай А. А. «Өгге йөрээл»	1	Шүлүктү аянның номчууру, идеялиг пафосту илередири. Дылдың чурумалдыг аргаларын, чогаалдың тургузуун (композицияны) онзагайлап билири. Чогаалдың ужур-утказынга авторнуң хамаарылгазы
Поэзия	Салчак М. Б. «Амытаннар чылы»	1	Шүлүктүн аянның номчулгазы. Чогаалдың идеялиг ужур-утказын илередири. Чогаалга даянып, чөөн чүк улузунуң ай-хүн санаашкынынга үнелел бээри. Ай, чыл санаашкынында ниити, бот-тускайлаң онзагай болгаш чоннуң чаңчылчаан ёзу-чаңчылдарында онзагайларын илередири
VI. Көжеге-даа ажыттынды (10 шак)			
Драматургия	Көк-оол В. Ш. «Чаргы»	2	Чогаалдың идеялиг ужур-утказын илередири. Шииде чөрүлдээни илередири. Шиин маадырлары болгаш оларга деңнелгелиг үнелелди бээри. Маадырларның хөделиишкининге хамаарыштыр бодунуң бодалын, туружун илередири

	Танова Е. Т. «Илбилиг согун»	4	Шиини рольдап номчууру. Фантастиктиг хамаарылганың уруглар чогаалын бижииринге болгаш оларның амыдырал дугайын шингээдип алырынга салдары. Шиинин улустуң аас чогаалы-биле холбаалы. Бердинген темага чогаадыг бижири
Класстан дашкаар номчулга	Куулар Н.Ш. “Дөрт тынныг Алдай-Чечен дугайында ыр”	1	Сюжетти эдerti чугаалаары. Чогаалдың темазын болгаш кол бодалын тодарадыры. Чогаалдың иштики хөөнүңгe дүүштүр сагыш-сеткил илерээшкинин дамчыдып, аянныг номчууру. Кол маадырның овур-хевиринге үнелел бээри.
Класстан дашкаар номчулга	Хөвөңмей Б.Д. «Марска чедер частым»	1	Сюжетти эдerti чугаалаары. Чогаалдың темазын болгаш кол бодалын тодарадыры. Чогаалдың иштики хөөнүңгe дүүштүр сагыш-сеткил илерээшкинин дамчыдып, аянныг номчууру. Кол маадырның овур-хевиринге үнелел бээри.
Чугаа сайзыра-дылгазы	Чогаадыг «Мээң сонуургаан чогаалым»	1	Чогаалдарга даянып, чогаадыг бижири.
Хыналда	Хыналда ажил	1	Программа ёзугаар өөрeнгeн билиин хынаары.
	Шупту:	68 ш.	

КИЧЭЭЛ ПЛАННААШКЫНЫ

5 КЛАСС

№	Кичээл темазы	Шагы			Өөренир үеэ	Тайылбыр
		Ниити	Хыналда ажыл	Чугаа чору- дулгазы		
1	Кирилде. Ном дугайында сөс. Степан Сарыг-оол “Ном”	1			02. 09	
2	Юрий Кюнзегеш “Сиген шөлүндө” ЧТ. Деңнелге дугайында билиг	1		1	05. 09	
3	Сарыг-оол С.А. «Эдер амытаннар» («Аңгыр-оолдун тоожузу» деп чогаалдан үзүндү)	1			09. 09	
4	I кезээ. Эгээртинмес эртине-байлак – аас чогаалы. Улустун аас чогаалы. Тоолдар.	1			12. 09	
5	Анаа тоолдар. «Балыкчы Багай-оол»	1			16. 09	
6	“Чаңгыс ой аъттыг үш алышкы”	1			19. 09	
7	Дириг амытаннар дугайында тоолдар “Чеди иелиг Чес-Мыйыс”	1			23. 09	
8	Кускун биле Үгү” Эпитет дугайында билиг.	1			26. 09	
9	Хуулгаазын тоолдар “Тос оолдуг Доктагана кадай”	1			30. 09	
10	«Тос шилги аъттыг Өскүс-оол»	1			03. 10	
11	Леонардо да Винчи. Притча «Итпиктер болгаш оларның оолдары». «Пеликан»	1			07. 10	
12	Фольклорнун биче хевирлери. Үлегер домактар болгаш чечен сөстөр.	1			10. 10	
13	Будуп Б. К. «Пословицы и поговорки тувинского народа» (шилилге-биле)	1			14. 10	
14	Бурят улустун аас чогаалы. Триада	1			17. 10	
15	Фольклорнун биче хевирлери. Тывызыктар дугайында билиг.	1			21. 10	
16	Тест “Улустун аас чогаалының дугайында чүнү билир мен?”	1	1		24. 10	
17	ЧС. «Аравыста мөөрейлежиил»	1		1	07.11	
18	II кезээ. Аас чогаалындан ужукталгаш... Кызыл-Эник Кудажы “Кым эн ажыктыгыл?”	1			11. 11	
19	Монгуш Эргеп «Чартык арбай»	1			14. 11	
20	Салим Сүрүн-оол «Карактар дугайында маргылдаа»	1			18. 11	
21	Чап Чүлдүм «Тарааның тывылганы»	1			21. 11	
22	Монгуш Эргеп «Хек чүге ыраажы	1			25. 11	

	болганыл?”					
23	ЧТ. Авторлуг тоолдар.	1			28. 11	
24	Олег Сувакпит «Арзылаң биле Пар» ЧТ. Басня дугайында билиг.	1			02. 12	
25	Салчак Серен «Ном биле портфель»	1			05. 12	
26	И.А. Крылов «Каарган болгаш Дилги». ЧТ. Диригжидилге дугайында билиг	1			09. 12	
27	Лидия Иргит «Теве»	1			12. 12	
28	ЧС. Чогаадыг «Басняның маадырлары бистин аравыста»	1		1	16. 12	
29	КДН. В.Эренчин «Ийи өңнүк»	1			19. 12	
30	Номчулга техниказының хыналдазы	1	1		23. 12	
31	III кезээ. Чаштар делегейинин көрүнчүү Леонид Чадамба «Аян-чорук» «Ужар»	1			26. 12	
32	Л. Чадамба «Аян-чорук». «Кайгамчык- ла»	1			30. 12	
33	Леонид Чадамба «Аян-чорук» «Азас»	1			09. 01	
34	Өлчей-оол Монгуш «Тергелиг аът» («Хөөрээрнин чугаалары» деп номдан)	1			13. 01	
35	Олег Саган-оол «Эжишкилер»	1			16. 01	
36	ЧТ. Пейзаж дугайында билиг	1			20. 01	
37	Олег Сувакпит «Аът чарыжы»	1			23. 01	
38	Монгуш Эргеп «Өдүгенде чайлаг»	1			27. 01	
39	Монгуш Эргеп «Өдүгенде чайлаг» «Чараш мал», «Шулун», «Уялыг- Мыйыс».	1			30. 01	
40	М. Эргеп “Бүгү кежик – Чер-иеде”	1			03. 02	
41	М. Эргеп “Изиг маргылдаалыг кичээлдер”, “Аъттаныптым”.	1			06. 02	
42	КДН.О.Сувакпит «Ногаан таңныыл»	1			10. 02	
43	Шаңгыр-оол Суваң “Кара-Баштыг”	1			13. 02	
44	ЧС. Чогаадыг “Кара-Баштыг – бичии маадыр”	1		1	17. 02	
45	Роман Лудуп “Таваар маажым бадып келгеш”	1			20. 02	
46	IV кезээ. Хуулгаазынар делегейи. Ш. Суваң “Хүн- Херелден аалчылар”	1			24. 02	
47	Ш.Суваң “Хүн-Херелден аалчылар” Хүн-Херел чуртунуң хоойлулары	1			27. 02	
48	Ш.Суваң “Хүн-Херелден аалчылар” Сылдыстың окур-хевири	1			05. 03	
49	Н. Куулар “Танаа-Херелдин чуртунда” («Чайлагга таныжылга», «Элдептиг куй»)	1			09. 03	
50	«Танывазы оранда чаа таныш»,	1			12. 03	

51	«Тоол ораны». «Танаа-Херел хаан»	1			16. 03	
52	«Демирниң үе машиназы»	1			19. 03	
53	Хыналда ажыл	1	1		23. 03	
54	Эдуард Донгак “Буянның амытаннар” (1-ги көргүзүг)	1			02. 04	
55	Эдуард Донгак “Буянның амытаннар” (2-ги көргүзүг)	1			06. 04	
56	V кезээ. Ыдыктар Сергей Пюрбю “Ынак Тывам”	1			09. 04	
57	Олег Сувакпит «Россияга алдар»	1			13. 04	
58	Антон Үержаа «Ие дылым»	1		1	16. 04	
59	VI кезээ. Тиилелгениң сылдыстары Степан Сарыг-оол “Маадыр Чүргүй-оол”	1			20. 04	
60	О.Ө. Сувакпит «Кечил-оолдун солдаттары»	1			23. 04	
61	Муса Джалиль «Укчугаштар»	1			27. 04	
62	Сундуй М. «Дайынчылар» («Эки турачы аъттыг эскадрон» деп номдан	1			30. 04	
63	VII кезээ. Дириг амытаннар делегейи Юрий Кюнзегеш «Эзимнерниң ыры»	1			04. 05	
64	К.М. Аракчаа “Сыын мунупкан” (“Кара-Ашактың кускуну” деп номдан)	1			07. 05	
65	Салим Сүрүң-оол “Ус-Кушкаш”	1			11. 05	
66	Мария Күжүгет “Азыранчып чорааш...”	1			14. 05	
67	Санги В. М. «Тулаага ужуражышкын» («Баштайгы олча» / «Время добычи» деп номдан)	1			18. 05	
68	КДН. Д. Дефо “Робинзон Крузонуң ужуралдары”	1			21.05	
69	Хыналда тест	1	1		25.05	
	Шупту	69	4	5		

КИЧЭЭЛ ПЛАННААШКЫНЫ

6 КЛАСС

№	Кичээл темазы	Шагы			Өөренир үеэ	Тайылбыр
		Нийти	Хыналда ажыл	Чугаа чорудулгазы		
1	Кирилде. «Литература – сөстүң уран чүүлү»	1			05.09	
2	I кезээ. Аас чогаалы – чоннун эргинези ЧТ. Мифтер, тоолчургу болгаш төөгү чугаалар. “Ай, Хүн”, “Чеди-Хаан сылдыс”. “Үгер канчап дээрже үне бергенил?”. “Кижиканчап эң-не күштүг амытан болганыл?”, “Күскениң чылга киргени”	1			08.09	
3	“Үттүг-Хая дугайында тоолчургу чугаа”	1			12.09	
4	“Хайыракан”. “Теве-Адар”	1			15.09	
5	“Амыр-Санаа дугайында төөгү чугаа”	1			19.09	
6	“Кыры сөөгү”, “Хөөмейлээр Бүдүкпен”	1			22.09	
7	КДН. “Аңчының чер ээзин басканы”	1			26.09	
8	Тыва улустун ырлары. Күш-ажыл дугайында ырлар: «Кадарчы», «Өдүген-Тайга», «Тооруктуг долгай тандым».	1			29.09	
9	Төрөөн чер дугайында ырлар: «Межегей», «Самагалдай», «Чашпы-Хемим», «Хандагайты», «Дөгээ-Баары».	1			03.10	
10	Хосталга дугайында ырылар: «Ала караан дешкен болза», «Алды баштыг Кара-Дагны», «Очалаңдан кедилерин».	1			06.10	
11	Кожамыктар. Кожан ырлар. ЧТ. Ыр, кожомык дугайында билиг.	1			10.10	
12	ЧС. Тыва улустун ырларын ырлажып өөренири.	1		1	13.10	
13	ЧТ. Алгыш-йөрөөлдер. «Өг-бүлө туткан аныктарга йөрөөл». Чаш уруг йөрөөри.	1			17.10	
14	Макталдар болгаш чалбарыглар: «Шүүлген мөгеге мактал», «Аътка мактал», «Аңчының чалбарыы», «Оран-тандыга чалбарыг». Танды алгааны.	1			20.10	
15	Хам алгыштары. “Ондар Шокар-Хамның тайга-сынны алганганы”, «Хамның чаштарны алганганы», «Хамның Шагааны алганган алгыжы». Шагаа йөрөөли.	1			24.10	

16	Хыналда ажыл «Аас чогаалы – чоннуң эртинези»	1	1		27.10	
17	Авторлуг тоолдар. Сарыг-оол С.А. “Агар-Сандан ыяш”	1			07.11	
18	ЧТ. Гипербола болгаш литота дугайында билиг	1			10.11	
19	КДН. Алтаргана. Бурят чоннуң аас чогаалында триадалар (ожук даштары)	1			14.11	
20	ДЛ. Гримм алышкылар «Ак чылан»	1			17.11	
21	Козлова С.В. “Аъттыг-шеригжи кыс” Шүлүглелде Вера Байлактың омур-хевири	1			21.11	
22	Кузнецов И.Т. «Хайгыылчы Тоютчук»	1			24.11	
23	II кезээ. Ойнай-сылдай сойгалажыр... Кудажи К-Э.К. “Маргылдаа”	1			28.11	
24	Сүрүң-оол С.С. «Аът биле оор»	1			01.12	
25	РЧЛ. Крылов И.А. “Шиижек биле Көге-буга”	1			05.12	
26	ЧТ. Басня дугайында билиг.	1			08.12	
27	ЧС. Басняларны шиижидип ойнаары	1		1	12.12	
28	III кезээ. Элээдилер делегейи. С.Тока «Араттың сөзү». “Мерген”.	1			15.12	
29	С.Тока “Тас-Баштыг”.	1			19.12	
30	С.Тока «База кыш».	1			22.12	
31	С.Тока «Шаагай».	1			26.12	
32	Хыналда ажыл	1	1		29.12	
33	ЧС. Уран номчулга “Мерген”	1		1	09.01	
34	С.Сарыг-оол «Ол-ла Маскажык». Ууштаарның өг-бүлөзи	1			12.01	
35	С.Сарыг-оол «Ол-ла Маскажык». Кижини өзер – кидис шөйлүр.	1			16.01	
36	ЧТ. Чечен чогаалдың маадырының дугайында билиг.	1			19.01	
37	О.Сувакпит «Буйанның сергези»	1			23.01	
38	М.Дуюнгар «Хлеб»	1			26.01	
39	РЧЛ. Неверов А. В. «Аыштыг-чемниг Ташкент хоорай»	1			30.01	
40	Ш.Суваң «Кижини-Бүрүс»	1			02.02	
41	Дүктүг-оол болгаш уруглар, оларның аразында найыралы.	1			06.02	
42	Кижини-Бүрүс болгаш ону сонугаан кижилер.	1			09.02	
43	Ш.Суваң «Кижини-Бүрүс». Даш-оолдун омур-хевири	1			13.02	
44	IV кезээ. Ыт – шынчы өңнүк Х.Ойдан-оол «Эзир».	1			16.02	

45	Арга даамалы кижиниң ажыл-ижи. Ак аңчының омур-хевири.	1			20.02	
46	Чазыйбанның иштиги психологтуг байдалын көргүскени. Чогаалдың дылы.	1			27.02	
47	Чогаалда улустун ёзу-чаңчылдары. Эзирниң ужураалдары.	1			01.03	
48	Ш.Суваң «Азыранды»	1			05.03	
49	ЧС. Чогаадыг «Ыт – кижиниң өңнүү»	1		1	12.03	
50	ЧТ. Проза болгаш шүлүк чогаалдарының ылгавырлыг талалары.	1			15.03	
51	Хыналда ажыл	1	1		19.03	
52	КДН. М.Кенин-Лопсан «Авамның өө»	1			22.03	
53	V кезээ. Төрээн чуртум делгемнери. С. Сарыг-оол «Күс».	1			02.04	
54	М.Доржу «Экии, Тывам»	1			05.04	
55	ЧТ: Пафос	1			09.04	
56	РЧЛ. Өтеген Оралбаев «Тыва черге мөгейиг»	1			12.04	
57	А.Даржай «Өгге йөрээл»	1			16.04	
58	С.Молдурга «Амытаннар чылы»	1			19.04	
59	VI кезээ. Көжеге-даа ажыгтынды... В. Көк-оол «Чаргы»	1			23.04	
60	В.Көк-оол «Чаргы». Тыва аңчыларның чаагай чаңчылдары.	1			26.04	
61	Е.Танова «Илбилиг согун». Эрткен үеже аян-чорук.	1			30.04	
62	Шаандагы болгаш амгы үениң уругларының омур-хевири.	1			03.05	
63	Е.Танова «Илбилиг согун». Шииниң бижиттингениниң онзагайы.	1			07.05	
64	Е.Танова «Илбилиг согун» Шииниң кижизидикчи ужур-утказы.	1			10.05	
65	КДН. Куулар Н.Ш. “Дөрт тынныг Алдай-Чечен дугайында ыр”	1			14.05	
66	Хөвөңмей Б.Д. «Марска чедер частым»	1			17.05	
67	ЧС. Чогаадыг «Мээң сонуургаан чогаалым»	1		1	21.05	
68	Хыналда ажыл	1	1		24.05	
	Шупту	68	4	5		